

EWA DANOWSKA

ZBIORY PROF. MARIANA TYROWICZA W KRAKOWSKICH INSTYTUCJACH

Spuścizna rękopiśmienna prof. Mariana Tyrowicza znajduje się w trzech krakowskich instytucjach: Archiwum Nauki PAN i PAU, Bibliotece Naukowej PAU i PAN, oraz w Uniwersytecie Pedagogicznym. Zanim omówimy te zbiory i ich specyfikę, przypomnijmy sylwetkę prof. Tyrowicza – historyka, badacza dziejów powszechnych i Polski, archiwisty, prasoznawcy i edytora źródeł.

Urodził się 15 VII 1901 r. we Lwowie jako syn Ludwika, rzeźbiarza i Józefy z Izykiewiczów. We Lwowie ukończył VI Gimnazjum Państwowe im. Stanisława Staszica, a następnie studia historyczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. W 1926 r. otrzymał tytuł doktora filozofii na podstawie rozprawy *Jan Tyssowski – dyktator krakowski 1846 r.* (wyd. 1930, wyd. II 1986). Przez 24 lata był nauczycielem w gimnazjach, liceach i seminariach nauczycielskich we Lwowie, Radziechowie i Krakowie. W tym samym okresie odbył podróże naukowe do Francji, Austrii i Włoch oraz ukończył Studium Dyplomatyczne Uniwersytetu Jana Kazimierza. W latach 1943–1953 był pracownikiem archiwów państwowych we Lwowie i Krakowie. W 1953 r. rozpoczął pracę w Zakładzie Dokumentacji Instytutu Historii PAN w Krakowie, jako członek zespołu redakcyjnego „Polskiego Słownika Biograficznego”. Od 1947 r. kontynuował wykłady na Wydziale Dziennikarskim Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Krakowie, następnie Sekcji Dziennikarskiej UJ oraz Zakładzie Historii Ruchów Społecznych UJ. W 1955 r. otrzymał docenturę PAN. W tym samym roku związał się z Wyższą Szkołą Pedagogiczną, w której pracował aż do przejścia na emeryturę, od 1965 r. pracował jako profesor nadzwyczajny tej uczelni. Nawet i później, do ostatnich chwil życia, uczestniczył w pracach Instytutu Historii WSP. Poświęcił się badaniom historii polskich prądów rewolucyjnych i ruchów narodowowyzwoleńczych oraz dziejów politycznych Galicji, które zaowocowały szeregiem książek, rozpraw, artykułów i recenzji. Przez wiele lat był aktywnym członkiem towarzystw naukowych, współpracownikiem redakcji naukowych czasopism, tygodników kulturalnych i prasy codziennej. Był współtwórcą Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie, gdzie w latach 1957–1960 kierował pracami Komitetu Redakcyjnego „Słownika dziennikarzy i publicystów polskich”.

Był członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego od 1930 r., a od 1986 jego członkiem honorowym oraz członkiem Towarzystwa Naukowego KUL w Lublinie, Komisji Nauk Historycznych i Komisji Nauk Pedagogicznych PAN w Krakowie, ponadto członkiem Association Internationale des Etudes et Recherches sur l'Information w Paryżu. Z ramienia Stronnictwa Demokratycznego kierował w Krakowie jego Komisją Oświaty i Kultury.

Marian Tyrowicz był znakomitym i wnikliwym badaczem stosunków społecznych XIX stulecia, dziejów Galicji, historii prasy, a także Wielkiej Emigracji. Jest autorem kilkunastu monografii historycznych, ponad 600 biogramów w „Polskim Słowniku Biograficznym”. W swoim dorobku pozostawił także ponad 1000 publikacji naukowych. Nawet mimo sędziwego wieku, będąc w doskonałej kondycji twórczej, nie zaprzestał pracy. Napisał i wydał dwutomowy pamiętnik *W poszukiwaniu siebie*. t. 1; *Pod lwowskim niebem*, t. 2. *Krakowskie lata* (1988) oraz *Wspomnienia o życiu kulturalnym i obyczajowym Lwowa 1919–1938*, których ukazania się drukiem już nie doczekał.

Profesor Marian Tyrowicz był doktorem honoris causa WSP w Krakowie (1988 r.), w uznaniu wybitnych zasług został odznaczony m. in. Krzyżem Oficerskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i wieloma odznaczeniami państwowymi, resortowymi i regionalnymi.

Zmarł 31 XII 1989 r., pochowany został na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie 5 I 1990 r. Jego wolą ogłoszoną przez rodzinę, była prośba o nieskładanie kwiatów, lecz przekazanie pieniędzy na ten cel na Fundusz Daru Narodowego¹.

Jest sprawą zrozumiałą, że uczony, po całym swoim długim i pracowitym życiu pozostawił wiele notatek, listów i innych osobistych materiałów, które – w tym przypadku – znalazły swoje miejsce w trzech krakowskich instytucjach.

Najbardziej obszerna część spuścizny prof. Mariana Tyrowicza jest przechowywana w Bibliotece Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego. Zajmuje ona 2 regały, w sumie ok. 20 mb akt, a podzielona jest na 76 tek. Materiały te zostały zakupione od wdowy, Reginy z Rutkowskich Tyrowiczowej w 1990 r. W tym czasie nie każda z tek była opatrzona tytułem; spośród tych zatytułowanych wymienić można np. obszerne „Galicjana”, „Cracoviana”, „Leopolitana”, „Wiosna Ludów w Europie” czy „Biografika”. Spuścizna ta została opracowana. Całość uporządkowali i zinwentaryzowali oraz opatrzyli indeksami studenci archiwistyki pod kierunkiem dra Mateusza Wyżgi. Materiały te są sukcesywnie digitalizowane i zamieszczane na stronie Pedagogicznej Biblioteki Cyfrowej. Są też wykorzystywane w ramach prac dyplomowych².

¹ Tyrowicz Marian, w: *Słownik historyków polskich*, Warszawa 1994, s. 534–535; Tyrowicz Marian, *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 28, s. 202; H. Żaliński, *Miejsce Mariana Tyrowicza w historiografii doby porzoborowej*, w: *Z dziejów Polski XIX i XX wieku – Studia i rozprawy*, pod red. J. Hampla, Kraków 1978, s. 36–49; Materiały w Redakcji „Polskiego Słownika Biograficznego” (życiorys oprac. przez W. Bieńkowskiego z 1969 r., wycinki prasy: nekrologi i wspomnienia pośmiertne).

² Np.: Jakub Bigaj, „Galicja od Wiosny Ludów do Monarchii Austro-Węgierskiej”, praca dyplomowa przygotowana na seminarium prof. dr. hab. Franciszka Leśniaka, 2011 [mszp.

Wiele materiałów ze spuścizny prof. Mariana Tyrowicza znajduje się w Archiwum Nauki PAN i PAU. Dotarły one do tej placówki w dwóch terminach – 11 V 1976 r. przekazał je osobiście prof. Marian Tyrowicz, a 20 XI 1990 r., już po śmierci profesora podarowała pozostałą część wdowa, Regina Tyrowiczowa³.

Materiały przekazane przez profesora w 1976 r. obejmują po uporządkowaniu 29 tek. Wśród nich znajdują się ekscerpty źródłowe, notatki bibliograficzne i inne zapiski dotyczące historii Polski XIX wieku. Obejmują dzieje ideowo-polityczne Wielkiej Emigracji 1832–1862, przy tym akta metrykalne działaczy i korespondencja z nimi związana, wyciągi z pamiętnika Romualda Świerzińskiego o spiskach w Królestwie Polskim w latach 1833–1850, przekład polski książki Lukacsa o ruchu rewolucyjnym na Węgrzech 1847–1867, wypisy archiwalne dotyczące rewolucji na Śląsku 1846–1849, fragmenty tekstów skreślonych przez cenzurę oraz kopie raportu pewnego agenta austriackiego w Rumunii⁴. Znajdujemy również niedrukowane prace prof. Tyrowicza, których jest 23⁵. Kolejna teka zawiera kilkadziesiąt opracowań haseł biograficznych działaczy historii politycznej XIX–XX w., ruchów społecznych, powstań itp., sporządzonych przez M. Tyrowicza m.in. dla „Polskiego Słownika Biograficznego”, „Słownika Dziennikarzy i Publicystów Polskich”, „Bibliografii Filozofii Polskiej” czy „Österreichisches Biographisches Lexikon”. Całość została uporządkowana w układzie alfabetycznym⁶. Kolejna pozycja zawiera wyciągi z tek Eugeniusza Barwińskiego dotyczące wypadków galicyjskich 1846 r. Wiąże się z nią „Materiały do bibliografii i ikonografii rewolucji 1846–1849” zawierające artykuły prasowe, indeksy osób zaangażowanych w te wydarzenia, notatki i bibliografię⁷. Następną teka obejmuje materiały przygotowane do II wydania „Sprawy ks. Piotra Ściegiennego” – uzupełnienia, wyciągi z akt czy wycinki prasowe⁸. Interesująca jest następną teka, zawierająca różne materiały do dziejów Galicji: odpisy dokumentów do biografii Jana Tyssowskiego, fragment pamiętnika Marcelego Drohojowskiego oraz fragmenty prac, wykazy archiwaliów, fotokopie dokumentów i inne⁹. W kolejnych dwóch tekach mieszczą się prace prof. Tyrowicza – publikowane, wyczerpane lub zaopatrzone w materiały nieobjęte drukiem, w rękopisach i maszynopisach¹⁰. W spuściznie prof. Tyrowicza znajdujemy również materiały, które dostarczył redakcji Wielkiej Powszechnej Encyklopedii PWN, głównie opracowane hasła, korespondencja i inne materiały związane z tą tematyką¹¹. W kolejnych tekach znajdują

udostępniony przez promotora], tam: inwentarz tek nr 25, 38, 41, 43 dotyczących biografistyki, s. 35–57.

³ Archiwum Nauki PAN i PAU, inwentarz mszp. K III-46.

⁴ Tamże, teka I.

⁵ Tamże, teka II–III.

⁶ Tamże, teka IV, XV.

⁷ Tamże, teka V–VI.

⁸ Tamże, teka VII.

⁹ Tamże, teka VIII, XI.

¹⁰ Tamże, teka IX–X.

¹¹ Tamże, teka XII.

się wycinki prasowe do historii Polski i powszechnej, dotyczące dziejów przedrozbiorowych, dziewiętnasto i dwudziestowiecznych, a także wyodrębnione wycinki prasowe związane z Wiosną Ludów, publikowane w stulecie tych wydarzeń¹². W tece nr XVI znajdują się akta przewodów doktorskich prowadzonych przez prof. Tyrowicza oraz materiały dotyczące jego pracy w służbie archiwalnej: raporty, sprawozdania, notatki i różne zapiski¹³. Zachowana została również korespondencja w sprawach naukowych i wydawniczych – kopie listów wysłanych przez prof. Tyrowicza w latach 1965–1974¹⁴, listy nadesłane w latach 1965–1974¹⁵. Kolejna teka obejmuje materiały sprawozdawcze i korespondencyjne z pracy w Zakładzie Dokumentacji Instytutu Historii PAN¹⁶, a teka oznaczona numerem XIX – notatki do wykładów w uczelniach, odczytów i referatów publicznych i w instytutach naukowych¹⁷. Znajdujemy tu również opracowania edytorskie – pism historycznych Czesława Wycecha i Władysława Woltera¹⁸. Następne dwie teki obejmują materiały związane z pracą Mariana Tyrowicza w WSP w Krakowie – recenzje prac magisterskich z historii z lat 1955–1974, spisy słuchaczy, notatki do wykładów i ćwiczeń i innych zajęć dydaktyczno-organizacyjnych¹⁹. Teczki te zawierają również materiały do monografii Juliana Macieja Goslara – jego poezje, materiały biograficzne, fiszki i maszynopisy²⁰, a także różne materiały biograficzne Polaków XIX i XX w.: listy, wyciągi metrykalne, druki, zapiski, ekscerpty z archiwaliów itp.²¹. Ostatnia z tek przekazanych przez prof. Mariana Tyrowicza to niedrukowana rozprawa o rozwoju prasy galicyjskiej i krakowskiej do 1931 r. w formie zarówno rękopisu, jak i maszynopisu²².

Pozostała część spuścizny prof. Mariana Tyrowicza, jak już zostało wspomniane, została do Archiwum Nauki przekazana przez jego żonę Reginę 20 XI 1990 r. Obejmuje ona 66 teczek, a przez opracowujących te materiały – Zofię Bonarowską i Irenę Biel, obecnie Mrówkę – została usystematyzowana w 6 działów. Całość tejże spuścizny zajmuje 5 m 80 cm długości półek. Znajdujemy tam rękopiśmienne i maszynopisowe teksty prac, odbitki i egzemplarze autorskie, jak m. in. *Jan Tyssowski i rewolucja 1946 r. w Krakowie. Dzieje porywu i pokuty*, artykuły biograficzne np. do „Polskiego Słownika Biograficznego” i nekrologi. Przy tym zachowały się materiały warsztatowe profesora: notatki, wypisy z opracowań i źródeł

¹² Tamże, teka XIII–XIV.

¹³ Tamże, teka XVI.

¹⁴ Tamże, teka XVII.

¹⁵ Tamże, teka XXIV–XXVI, XXVIII.

¹⁶ Tamże, teka XVIII.

¹⁷ Tamże, teka XIX.

¹⁸ Tamże, teka XX.

¹⁹ Tamże, teka XXI–XXII.

²⁰ Tamże, teka XXIII.

²¹ Tamże, teka XXVII.

²² Tamże, teka XXIX.

z bibliotek i archiwów, wycinki prasowe, materiały ikonograficzne, kartoteki oraz inwentarze²³.

W kolejnej części spuścizny znajdują się materiały dotyczące działalności naukowej i dydaktycznej, m.in.: protokoły posiedzeń naukowych Zakładu Historii Ruchów Społecznych UJ, zapiski z posiedzeń Zakładu Dokumentacji Instytutu Historii PAN oraz korespondencja z kandydatami do przewodów doktorskich²⁴. Do tej części spuścizny należą też materiały ściśle związane z osobą i karierą zawodową prof. Tyrowicza, a mianowicie autobiografia, bibliografia prac własnych, świadectwa szkolne i uniwersyteckie, dokumenty związane z pracą zawodową w archiwach Lwowa i Krakowa, na krakowskich uczelniach i PAN. Ponadto materiały związane z powołaniem na stanowisko profesora nadzwyczajnego oraz nadaniem doktoratu honoris causa WSP w Krakowie (dyplom, program, gratulacje, korespondencja, wycinki prasowe). Co więcej: teksty wspomnień, pamiętnika, kalendarze i notesy z notatkami osobistymi, sprawy dotyczące emerytury i testament oraz odznaczenia państwowe i społeczne, nagrody naukowe i dyplomy²⁵. W spuściznie przekazanej do Archiwum Nauki w 1990 r. znajduje się również korespondencja – przychodząca z lat 1936–1965, listy od brata, Ludwika Tyrowicza z lat 1955–1958 oraz korespondencja z redakcjami wydawnictw naukowych²⁶. Kolejne dwie teczki zawierają omówienia prac Mariana Tyrowicza, recenzje redakcyjne oraz umowy wydawnicze²⁷. W spuściznie tej znajdują się również materiały rodzinne zatytułowane „Biogramy zapasowe Tyrowiczów” obejmujące teksty do PSB, notatki i wycinki z lat 1964–1988²⁸.

Ciekawe materiały znajdują się w Dziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Naukowej PAU i PAN. Na początku można wymienić rękopis, wspomnianej już pozycji wydanej drukiem w 1988 r., a mianowicie wspomnienia, w rękopisie zatytułowane „Pamiętnik z życia osobistego i rodzinnego”. Zawiera on 8 zeszytów formatu A4, obustronnie zapisanych, z licznymi poprawkami, skreśleniami i uzupełnieniami. Rękopis został zakupiony przez Bibliotekę w Antykwariacie Domu Książki w Krakowie. W 1986 r. profesor Marian Tyrowicz jako uprzedni właściciel zastrzegł sobie, iż można go udostępnić czytelnikom dopiero po wydaniu tych wspomnień drukiem²⁹.

Najbardziej znanymi obiektami spośród spuścizny prof. Tyrowicza w Bibliotece Naukowej PAU i PAN są zwane potocznie „Teki ikonograficzne”, a właściwy ich

²³ Tamże, teczka 1–33.

²⁴ Tamże, teczka 34–37.

²⁵ Tamże, teczka 38–60.

²⁶ Tamże, teczka 61–63.

²⁷ Tamże, teczka 64–65.

²⁸ Tamże, teczka 66.

²⁹ Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie (dalej: Bibl. Nauk. PAU i PAN), rkps 9872. Zob. druk: M. Tyrowicz, *W poszukiwaniu siebie... Wspomnienia i refleksje*, t. 1. *Pod lwowskim niebem*, t. 2. *Krakowskie lata*, Lublin 1988.

tytuł brzmi: „Teki Ikono-Biograficzne XIX–XX w.”³⁰. Profesor uważał, że ważnym doposażeniem warsztatu historyka są materiały ikonograficzne, gdyż: „jak my możemy o kimś pisać, nie patrząc w jego twarz, nie odczytując z tejże twarzy i wyglądu postaci jej indywidualnych cech?”³¹. Teki te zakupione zostały od Mariana Tyrowicza w 1988 r. W ich skład wchodzi w sumie 11 woluminów, o wymiarach 51×41 cm, w przeważającej części oprawnych w twarde okładki obciążone granatową tkaniną, z tytułami wytłoczonymi złotymi literami. Pozostałe 3 woluminy znajdują się w poszytach zabezpieczonych w kartonowych tekach. W każdym z tomów znajduje się wklejony ekslibris: „Z książek dr Marjana Tyrowicza” oraz tekst objaśnień co do kolejności i porządku zbiorów. Zbiory te, to wycinki z gazet i czasopism, fotografie, rękopiśmienne zapiski biograficzne i genealogiczne lub odpisy dokumentów. Ich porządek ustalony przez zbieracza jest następujący: „I. Grupa ogólna – Varia (przedstawiciele większych rodzin, kobiety). II. Powstańcy i działacze rewolucyjni (działacze Wielkiej Emigracji, konspiracji politycznej i ruchów oporu, socjaliści, itp.). III. Politycy – działacze społeczni – prawnicy (panujący na ziemiach polskich, mężowie stanu, filantropi, działacze polonijni itp.). IV. Uczni humaniści (historycy wszystkich kierunków, filozofowie, socjologowie, etnografowie, lingwiści, itp.). V. Literaci – dziennikarze – wydawcy. VI. Muzycy – śpiewacy – ludzie teatru, filmu, telewizji (kompozytorzy, dyrygenci i wirtuozi, aktorzy, reżyserzy, dyrektorzy teatrów itp.). VII. Pedagogowie i działacze oświatowi (teoretycy wychowania, nauczyciele, kierownicy instytucji oświatowych, itp.). VIII. Artyści plastycy (malarze i graficy, architekci, dekoratorzy itp.). IX. Uczni nauk ścisłych i lekarze (przyrodnicy i geografowie, biologowie, chemicy, matematycy, itp.). X. Urzędnicy i wojskowi (urzędnicy wszystkich szczebli i służb, dyplomaci, oficerowie Wojska Polskiego i obcych, itp.). XI. Technicy i działacze ekonomiczni (rolnicy, inżynierowie wszystkich działów, przemysłowcy, rzemieślnicy, kupcy, finansisci itp.). XII. Kler wszystkich wyznań. XIII. Podróżnicy – krajoznawcy – sportowcy”. W obrębie wszystkich działów poszczególne osoby występują w porządku alfabetycznym. W osobnej kopercie znajdujemy natomiast „Mickiewicziana”³². Kolejna sygnatura obejmuje maszynopisowe indeksy osób wraz ze szczegółowymi objaśnieniami ich dotyczącymi. Zawarte są w pięciu tomach. Indeks ten, sporządzony przez Mariana Tyrowicza, nie jest kompletny, gdyż znajdujemy w nim tylko nazwiska osób na litery: A–B, C–D, J, K, L–Ł–N³³.

Związane również z „Tekami ikonograficznymi” są nekrologi, wycinane z bieżącej prasy i zbierane przez Mariana Tyrowicza. Część z nich powkładana była pomiędzy karty „Tek”, a część zakupiona u niego, przekazana została w pudełkach. Materiał ten uporządkowano, poszczególne nekrologi, których są setki, ułożono

³⁰ Bibl. Nauk. PAU i PAN, sygn. 10 395, t. 1–10.

³¹ H. Kramarz, *Wywiad z profesorem Marianem Tyrowiczem przeprowadzony w październiku 1986 roku* [w:] *W setną rocznicę urodzin Profesora Mariana Tyrowicza*, pod red. J. Hampla i H. Żalińskiego, Kraków 2004, s. 94.

³² Bibl. Nauk. PAU i PAN, rkps 10 395 t. 1–10.

³³ Bibl. Nauk. PAU i PAN, sygn. 10 396, t. 1–5.

alfabetycznie według nazwisk zmarłych i naklejono na papier formatu A4. Całość obejmuje w sumie 6 jednostek sygnaturowych³⁴.

Warto również zwrócić uwagę na rękopis zatytułowany: „Materiały do biografii różnych osób z papierów Mariana Tyrowicza”. Znajdujemy tam życiorysy następujących osób: Józef Hampel, Józef Hłasko, Franciszek Majchrowicz, Robert Nabierak, Józef Neuronowicz, Antym Nikorowicz, Ignacy Nikorowicz, Ambroży Noskiewicz, Henryk Nowakowski, Kazimierz Obrębski, Władysław Ordęga, Mściśław Kazimierz Ordęga, Jan Nepomucen Osiecki, Feliks Oszakiewicz, Kazimierz Ostaszewski, Franciszek Pišteck, Jerzy Eugeniusz Płomieński, Edward S. Polkowski, Feliks Radwański sen., Wincenty Rawski, Leon Sapieha, Józef Skoczek. Przy tym znajdujemy także recenzję rozprawy habilitacyjnej Elżbiety Hornowej autorstwa Ludwika Bazyłowa oraz listy: Władysława Figiela do Mariana Tyrowicza z 14 VI 1980 r. z informacjami na temat życiorysu Piotra Rysiewicza, od ks. W. Madera z 14 V 1962 r. dotyczący negatywnej kwerendy w księgach metrykalnych odnośnie do daty urodzin Józefa Maksymiliana Ossolińskiego³⁵.

W innych zespołach rękopiśmiennych spotkać można listy Mariana Tyrowicza, jakie wysyłał do różnych osób. I tak: wśród korespondencji Justyna Sokulskiego znajdują się 2 listy od Tyrowicza. Pierwszy z nich wysłany został 18 II 1939 r. i dotyczy informacji na temat kilku powstańców styczniowych, których dane Tyrowicz znalazł w lwowskiej bibliotece Ossolińskich. Drugi list, niedatowany, dotyczy podobnej tematyki³⁶.

Kolejne 2 listy znajdują się w korespondencji Witolda Ziembickiego. Pierwszy z listów pochodzi z 7 IV 1936 r., wysłany ze Lwowa, a Tyrowicz dziękuje w nim za nadesłanie informacji do biografii Józefa Breńczy. Drugi list, a właściwie kartka pocztowa, wysłana z Krakowa 9 XI 1948 r. zawiera podziękowanie za gratulacje, jakie przekazał mu Ziembicki z okazji otrzymania przezeń II nagrody m. Krakowa za prace związane z wydarzeniami historycznymi 1948 r.³⁷.

Jeden list od Mariana Tyrowicza znajduje się w korespondencji Zbigniewa Jabłońskiego, dyrektora ówczesnej Biblioteki PAN w Krakowie, wysłany 11 II 1982 r. Nadawca w serdecznych słowach dziękuje za XXVI tom „Rocznika Biblioteki PAN w Krakowie”, który otrzymał. Gratuluje 125. rocznicy powstania Biblioteki i życzy powodzenia³⁸.

Niejako na marginesie można dodać, iż w papierach Jana Hulewicza znajduje się kopia listu do Mariana Tyrowicza, gdzie prosi o udostępnienie odbitki fotograficznej wizerunku Jakuba Szeli³⁹. Ponadto w materiałach pozostałych po Kazimie-

³⁴ Bibl. Nauk. PAU i PAN, sygn. 10 398 Litery A–E; sygn. 10 399 Litery F–J; sygn. 10 400 Litery K–L; sygn. 10 401 Litery M–P; sygn. 10 402 Litery R–U; sygn. 10 403 Litery W–Ż.

³⁵ Tamże, rkps 12 581, npg.

³⁶ Tamże, rkps 6655, k. 53–54.

³⁷ Tamże, rkps 7545, t. 8, k. 231–232.

³⁸ Tamże, rkps 9833, nlb.

³⁹ Tamże, rkps 10 265, nlb.

rze Lepszym odnajdujemy rękopis recenzji książki autorstwa Mariana Tyrowicza *Polski kongres polityczny we Wrocławiu 1948 r.*⁴⁰.

Należy wspomnieć o jeszcze jednym miejscu przechowywania części spuścizny prof. Mariana Tyrowicza, a mianowicie, o Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Kolekcję tę tworzy zbiór korespondencji, przekazany przez profesora 25 III 1968 r. Listy pochodzą z lat 1925–1968, a więc od początków jego kariery naukowej we Lwowie, do przejścia na emeryturę. Korespondencja dotyczy prawie wyłącznie działalności naukowej i zawodowej, gdyż listy prywatne zostały spalone. Na zbiory składa się 16 tek oznaczonych sygnaturą 70/68/1-16, a zawierają one listy, pisma urzędowe, kartki pocztowe, prośby o recenzje, odczyty, wykłady i inne. Całość została posegregowana i podzielona przez prof. Tyrowicza i współpracującego z nim Czesława Majorka. Teki I–II zawierają listy od i do historyków, instytucji naukowych, pracowników nauki polskiej i za granicą. Teki III–VI stanowią listy od i do polskich pracowników nauki i literatury w kraju, a w tece VII znajdujemy m.in. korespondencję z potomkami Jana Tyssowskiego. Teka VIII zawiera listy i inne materiały dotyczące muzeum więźniów polskich na Szpilbergu w Brnie, kolejna – listy i różne materiały dotyczące tablicy pamiątkowej i eksponatów polskich w twierdzy Kufstein w Północnym Tyrolu, a następna – Listy i materiały związane z urządzeniem wystawy w Kielcach 1949 r. „Książ Ściegienny na tle epoki”. Teka XI zawiera listy od i do instytucji wydawniczych w sprawie publikacji. Teki XII i XIII obejmują listy od i do władz oświatowych i naukowych, XIV – materiały pomocnicze do biografii różnych osób, m. in. korespondencja związana z opracowaniem haseł biograficznych dla PSB. Ostatnie z tek, oznaczone numerem XV i XVI zawierają korespondencję i różne notatki z działalności Sekcji Historii Ośrodka Badań Prasoznawczych w Krakowie. Były one zamknięte i opatrzone pieczęcią lakową z 4 V 1988 r. oraz adnotacją, że można je otworzyć dopiero po śmierci prof. Tyrowicza, czego dokonano w 2002 r.⁴¹. Ponadto w Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich znajduje się trzytomowy rękopis Mariana Tyrowicza „Wędrownica przez życie. Wspomnienia rodzinne i osobiste do 1981”, nabyte od Profesora w 1982 r.⁴² oraz jego dar z tego samego roku: „Relacje Stanisława i Tadeusza Tyrowiczów z pobytu w Legionach Polskich z lat 1915–1917”⁴³.

Na zakończenie warto zauważyć, że spuścizna prof. Mariana Tyrowicza posłużyć może badaczom wielu zagadnień. Tak np. Małgorzata Tatarczuch i Maria Wierzbiak opublikowały artykuł pt. *Dziewiętnastowieczne mowy pogrzebowe z kolekcji prof. Mariana Tyrowicza w Bibliotece Instytutu Historii Uniwersytetu*

⁴⁰ Tamże, rkps 7674, k. 252–254.

⁴¹ M. Tatarczuch, M. Wierzbiak, *Kolekcje profesora Mariana Tyrowicza [w:] W setną rocznicę urodzin Profesora Mariana Tyrowicza*, pod red. J. Hampla i H. Żalińskiego, Kraków 2004, s. 84–88.

⁴² Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, rkps 15 586 II.

⁴³ Tamże, rkps 15 661 I

*Pedagogicznego*⁴⁴, a Maria Wierzbiak *Leopolitana w kolekcji tek prof. Mariana Tyrowicza w Bibliotece Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*⁴⁵.

EWA DANOWSKA

THE COLLECTION OF PROFESSOR MARIAN TYROWICZ
IN CRACOW'S INSTITUTIONS

Summary

The manuscript heritage of Professor Marian Tyrowicz is preserved in three Cracow's institutions: The Archives of Science of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences, The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences and in the Library of the History Department of the Pedagogical University. His materials are also preserved in the Ossoliński National Institute in Wrocław.

Marian Tyrowicz (1901–1989) was a historian, teacher of secondary schools, university lecturer, since 1955 he had worked in the Pedagogical College in Cracow. His research covered universal history and history of Poland of the 19th century, he was an archivist, newspaper expert, source materials editor and author of many publications and articles.

The biggest amount in volume (about 20 metres of files) belongs to the Pedagogical University due to Professor Tyrowicz's strongest connection with it. The files were purchased from the widow, Regina Tyrowicz, in 1990. This heritage has not been fully inventoried.

The materials of Professor Tyrowicz in the Archives of Science of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences were endowed by Professor himself in 1976. After being rearranged, 29 files were acquired and 66 files were passed by the widow in 1990.

The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences possess Iconographic Files of Professor Marian Tyrowicz, purchased in 1988. They encompass 11 thick volumes, and the other 3 are in the files.

Professor Tyrowicz's scientific correspondence is kept in the Ossoliński National Institute in Wrocław.

The manuscript heritage of Professor Marian Tyrowicz serves the researches of many branches of science connected with the issues that he was preoccupied with all his life.

⁴⁴ M. Tatarczuch, M. Wierzbiak, *Dziewiętnastowieczne mowy pogrzebowe z kolekcji prof. Mariana Tyrowicza w Bibliotece Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego* [w:] *Służą i chronią. 65 lat Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego Krakowie*, pod red. M. Piłypczak-Majeranowicz, S. Skórki i D. Wilk, Kraków 2011, s. 158–166.

⁴⁵ M. Wierzbiak, *Leopolitana w kolekcji tek prof. Mariana Tyrowicza w Bibliotece Instytutu Historii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie*, referat na konferencji: Kraków–Lwów. Książki–czasopisma–biblioteki XIX i XX w., Kraków 15–16 XI 2014 (w druku).

